

EVOLUAREA PRINCIPIILOR DE DESCRIERE BIBLIOGRAFICĂ

*Conf. univ. dr. Natalia GOIAN,
șef, Catedra de biblioteconomie și asistență informațională, USM*

Abstract

This is a review of the development stages of bibliographic description from Calimah until today; the contribution of IFLA and European countries in unification of norms of bibliographical description; the evolution of documents prepared for international bodies in cataloging; the contribution of the City Library Chișinău and its director Daria Harjevski to improve the systematic catalog, the union catalog including serials and alphabetical catalogs – important information tools for Chișinău inhabitants the early 20th century.

Keywords: *bibliographic description, bibliographic notice, FRBR, cataloging, International Cataloging Rules, authorities, IFLA, Municipala Library Chisinau, Daria Harjevski.*

* * *

Importanța descrierii bibliografice în diferite domenii de activitate este incontestabilă. Practic, toată informația despre lucrările publicate și nonpublicate se face cunoscută prin intermediul descrierii bibliografice.

Astăzi, în toate țările se produc schimbări esențiale în domeniul catalogării. Dan Matei spune, că „fără îndoială, se petrece în lume o reformă profundă a cataloagelor. De la ce se cataloghează și ajungând la cum se caută în cataloage și cum arată înregistrările catalografice, practic totul se pune în discuție”. După părerea autorului, factorii majori care au produs această situație sunt cel tehnologic și social.

Adina Derciu-Drăghicescu afirmă că încercările de catalogare automatizată au debutat în anul 1952 la Biblioteca Publică din Los Angeles (SUA), iar cea dintâi bibliografie națională curentă a fost întocmită cu ajutorul calculatorului în 1966.

Informatizarea cataloagelor, care a început prin anii '60 ai secolului trecut în țările mari, precum și internetizarea lor în anii '90, au produs schimbări esențiale în catalogare. Important este și factorul social, care este caracterizat prin creșterea numărului de publicații, dar și prin diversitatea acestora.

Nivelul performant al regulilor de catalogare astăzi se datorează, în mare măsură, organismelor internaționale IFLA, ISO, precum și Comitetului Tehnic nr. 1 la nivel național.

Regulile contemporane de descriere bibliografică s-au format pe parcursul a mai multe veacuri. Din diferite surse, se știe despre existența unei biblioteci mari în Antichitate. Din acele timpuri putem urmări niște liste descriptive, ordonate, care înregistrează colecțiile bibliotecilor. La început ele serveau ca mijloc de inventariere. Clasamentul lor, foarte rudimentar, cu teme mari, reflecta clasamentul metodic al bibliotecii și, mai simplu, conținutul colecțiilor bibliotecilor. Astfel, săpăturile arheologice efectuate la Ninive, capitala statului sclavagist Asiria, au scos la iveală ruinele unui imens palat cu o uriașă bibliotecă, Assurbanipal (sec. 7 î. Hr.) și un „catalog” care

conținea un titlu de operă, o descriere și o localizare (peste 20 mii de tăblițe cu texte asiro-babiloniene). Un catalog al cărților sfinte, gravat pe un perete, a fost găsit la Edfu (templu ptolemaic, unul din cele mai bine păstrate până în prezent), Egipt (sec. III î. Hr.).

Creatorul bibliografiei metodice este considerat Calimah, poet și învățat grec, care a condus biblioteca din Alexandria, cea mai însemnată din Antichitate. Însărcinat de Ptolemeu, Calimah a alcătuit „tabelul bibliografic” al fondului bibliotecii din Alexandria în 120 de cărți. Sunt foarte puține fragmente care au ajuns până la noi, însă acest catalog, o veritabilă bibliografie, clasat pe subiecte, apoi pe autori, este citat în abundență de către autorii antici și constituie una din sursele istoriei literaturii grecești.

Spre deosebire de alte lucrări bibliografice apărute mai târziu, în acest catalog descrierile bibliografice sunt detaliate și precise, alcătuite conform unei metodici bine chibzuite. Deosebit de important în metoda lui Calimah este evidențierea autorului în prim-plan. Aceasta a fost prima experiență cunoscută de a utiliza vedeta de autor. Alcătuitorul verifica apartenența documentului autorului. Dacă în carte era indicat pseudonimul, în descriere era înlocuit cu numele autorului. În descriere puteau fi incluse și anumite date de identificare: date biografice despre autor (anul și locul nașterii, numele părinților, date despre studiile autorului ș.a.). După aceste date, se indică titlul de bază. Dacă cartea avea două titluri, în descriere era introdus titlul mai concret, iar dacă titlul lipsea, alcătuitorul îl formula singular. La fel, în descriere se evidențiau și primele fraze din lucrare, ceea ce facilita identificarea documentului. În textul descrierii puteau fi indicate numărul de rânduri din carte, pentru a ne face o închipuire despre volu-

mul cărții. Din Roma antică nu s-a păstrat niciun exemplu de descriere bibliografică.

De-a lungul secolelor, cataloagele reflectau evoluția suporturilor descrierii și ideilor. În perioada antică a apărut primul dicționar bibliografic al lui Geronim Strido, care includea date despre 135 de scriitori ortodocși și lista lucrărilor. Însemnările bibliografice în această lucrare nu erau concrete. Autorul indică, în primul rând, numele, apoi titlul, care nu întotdeauna corespundea cu conținutul lucrării. În unele cazuri putea fi indicată tematica lucrării.

La un nivel jos era dezvoltată bibliografia la începutul Evului Mediu. Listele cărților alcătuite în unele biserici conțineau numai numele autorului. În această perioadă apar cataloage în bibliotecile mănăstirilor. Funcția principală a acestor cataloage era de inventariere a lucrărilor. Descrierea bibliografică în aceste cataloage era necompletă.

În Evul Mediu, cataloagele erau niște manuscrise care adoptau clasamente metodice foarte variate de tipul: *Comentarii*, *Cărți liturgice*, *Viețile Sfinților*, *Preoții Bisericii*, *Cărțile profane*.

Mai târziu, începând cu prima fază a Evului Mediu, se vor utiliza zece mari diviziuni: *trivium* (gramatică, retorică, logică), *quadrivium* (aritmetică, geometrie, muzică, astronomie), *teologie*, *medicină*, *drept*. În acest sens, este cunoscut catalogul bibliotecii Universității Sorbona (1289).

Invenția tipografiei atrage după sine apariția cataloagelor imprimate, dar fără o diferență mare de concepții cu cataloagele manuscrise, fără să țină seama de creșterea numărului de cărți și de biblioteci.

Apariția tiparului a jucat un rol deosebit și în formarea principiilor descrierii bibliografice. De regulă, a început să se întocmească descrierea bibliografică nu numai pentru un singur exemplar, ci pentru toată ediția. A apărut necesitatea de a face deosebirea între diferite publicații, de

a indica locul și anul editării, numărul de pagini și alte date care ar identifica documentul. Trebuie de menționat că în primele cărți tipărite lipsea foaia de titlu, și toate datele care caracterizau cartea (autorul, titlul, locul editării, editorul ș.a.) erau plasate pe la sfârșitul textului. Denumirile (titlul) cărților erau foarte mari, având și funcția de a dezvălui conținutul lucrării, de aceea în descrierile bibliografice era necesar de a prescurta titlul. Adeseori, prescurtările aduceau la dificultăți în identificarea cărții. Abia la sfârșitul sec. al XIX-lea descrierea cărților avea un caracter concret și permitea pe deplin identificarea edițiilor.

Un dezavantaj în metodica descrierii bibliografice în perioada dată (sec. XVI-XVII) a fost tendința de a copia mecanic foaia de titlu, fără să se facă vreo încercare de a unifica consecutivitatea elementelor în descrierea bibliografică. De aceea, în descriere mai întâi de toate se indica elementul (titlul, numele autorului), care era primul pe foaia de titlu. Procesul de perfecționare a regulilor de descriere bibliografică s-a schimbat mai târziu, odată cu apariția unor lucrări bibliografice importante.

În epoca Renașterii descrierile bibliografice, la fel, nu erau perfecte și în majoritatea cazurilor conțineau doar numele autorului și titlul lucrării. Această stare a lucrurilor a durat o perioadă îndelungată. Atâta timp cât au existat doar manuscrise, descrierile bibliografice conțineau foarte puține date care caracterizau documentul. Cu toate că puteau fi aduse date care caracterizau particularitățile individuale ale cărții. Adeseori era indicat formatul.

O influență mare asupra dezvoltării regulilor de descriere bibliografică au avut studiile bibliografice din veacurile XVI-XVII. Printre cele mai importante putem menționa un studiu al vestitului savant-bibliograf C. Gesner. În descrierea bibliografică autorul include toate elementele, la

fel, locul și anul editării, numărul de volume. Uneori includea și numărul de pagini. Însă cel mai important în dezvoltarea principiilor descrierii bibliografice a fost includerea în descrierea bibliografică a vedetei de autor. Pe prim-plan autorul evidenția prenumele apoi numele. Suplimentar, era alcătuit un indice auxiliar cu indicarea inversă a numelor. În textul descrierii bibliografice era menționată forma în care a apărut lucrarea: de tipar ori manuscris. La fel, se alcătuiau descrieri complementare ale unor părți din diferite ediții. Grație acestei lucrări fundamentale, C. Gesner este considerat fondatorul principiilor de descriere bibliografică.

Un eveniment important în dezvoltarea descrierii bibliografice este apariția bibliografiei naționale *Catalogue of English printed books* de A. Maunsell. Descrierile în *Catalogue of English printed books* conțineau toate elementele descrierii bibliografice, cu excepția numărului de pagini (colațiunii) și a locului editării. Lipsa acestuia din urmă se explică prin faptul că aproape toate cărțile erau editate la Londra. Spre deosebire de C. Gesner, A. Maunsell în vedeta de autor evidenția în prim-plan numele de familie al autorului.

În continuare, merită să fie numit și Gabriel Naudi care, în lucrarea sa *Pentru a fonda o bibliotecă* (1627), afirmă superioritatea aranjării notițelor în cataloage în ordinea alfabetică a numelor de autori. El este încântat de cataloagele în care fiecărei țări îi corespunde o notiță bibliografică.

Mai târziu, în unele țări europene au început să se întocmească instrucțiuni ce reglementau descrierea bibliografică pentru cataloagele bibliotecilor mari. Una din cele mai importante instrucțiuni a fost *Introducerea* lui Th. Hyde la ediția a treia a *Catalogus impressorum librorum Bibliothecae Bodleianae in Academia Oxoniensi*. Catalogul Bibliotecii Bodleiana (Oxford) permite regăsirea publicațiilor prin diferi-

te puncte de acces: numele autorului, titlul (pentru autori anonimi), titlul regrupat (pentru o operă cunoscută sub diferite titluri). În ultima ediție (1674) a catalogului Bibliotecii Bodleiana, prefața conține reguli de catalogare, aplicate până în zilele noastre. În special, foarte importantă este cerința unificării vedetei de autor. Atunci când un autor era cunoscut sub mai multe nume, se propunea doar o singură formă pentru catalog. Aceasta permitea formarea anumitor complexe logice în catalogul alfabetic.

În Franța, în timpul Marii Revoluții Franceze, a apărut primul cod de reguli naționale de catalogare. Normele de catalogare din acest cod se deosebeau radical de cele din alte țări. Principala deosebire consta în faptul că se propunea ca toate cărțile să fie descrise la titlu, cu sublinierea autorului. Acest moment a fost apreciat ca un pas înapoi în comparație cu ceea ce au propus autorii precedenți. În instrucțiune se mai recomandă aranjarea după autori și era strict recomandat ca procesul de catalogare să fie efectuat de specialiști-bibliografi.

Pentru a putea utiliza cataloagele în diferite biblioteci, instrucțiunea recomanda utilizarea versoului cărților de jucat (alb în acea epocă) ca fișe de catalog. Scopul era de a permite alcătuirea unui catalog colectiv al colecțiilor de documente ale bibliotecilor franceze. Se considera că este suficient de a trimite fișele (având grijă să se păstreze o copie) la Paris, la Biroul de Bibliografie, care trebuia să coordoneze editarea *Bibliografiei generale și tematice din Franța*. A fost o idee bună, însă această lucrare nu a fost terminată. Un moment pozitiv a fost crearea catalogului pe fișe: ordinea alfabetică, cel puțin pentru autori și pentru anonimi. Acest catalog pe fișe era considerat, în special, ca un catalog de serviciu, pentru personalul bibliotecii.

În Franța, această idee persistă până la sfârșitul sec. al XIX-lea. Astfel, Jules Causin, autorul manualului intitulat *De l'organisation et de l'administration des bibliothèques publiques et privées*, apărut în 1882, spune, apropo, de catalogul de cărți: „Un asemenea catalog, evident, nu este ușor de mânuit de către public și este periculos de a-l pune la dispoziția fiecărui, persistă o grijă pentru asigurarea păstrării lui.” Pentru cititori el recomandă un registru pe autori (deci, un catalog sub formă de carte), pe care publicul îl poate consulta ușor. Causin sugerează la fel ideea unui registru pe subiecte, conform clasificării lui Brunet.

În perioada respectivă, tot mai mult se simțea necesitatea de a unifica regulile de catalogare atât la nivel național, cât și internațional. Acest proces a început în Franța. Puțin câte puțin, normele s-au unificat între Biblioteca Națională, bibliotecile universitare și bibliotecile mari. Leopold Delisle publică în 1889 *Instrucțiunile elementare pentru a pune și a menține în ordine cărțile unei biblioteci*. În primul volum al *Catalogului general de ediții ale Bibliotecii Naționale* (1897), autorul dă indicații și reguli pentru organizarea cataloagelor. La nivel internațional am putea numi atât lucrările lui P. Otlet și Henri Lafontaine, cât și pe cele ale Institutului Internațional de Bibliografie, creat în 1895 la Bruxelles. Acești doi bibliografi eminenți vroiau să formeze fișierul central al tuturor publicațiilor imprimabile în toate țările din sec. XV. După ce au reunit 17 milioane de fișe prin decuparea bibliografiilor și cataloagelor imprimate, ei s-au confruntat cu extrema eterogenitate a acestor fișe. Acești doi savanți făcuseră mari eforturi pentru a întruni comisiile internaționale asupra problemelor de normalizare a proceselor de catalogare. Astfel, congresele internaționale ale bibliotecarilor din acea perioadă au promis că regulile vor fi discutate (1900-1910). Și nu-

mai după congresul internațional al arhivarilor și bibliotecarilor, care a avut loc la Bruxelles în 1910, Asociația bibliotecarilor francezi decide să lucreze la regulile franceze începând cu normele observate în *Catalogul general de înregistrări la Biblioteca Națională, Bibliografia Franței și Catalogul general al librăriei franceze din Lorența*. Aceste lucrări au fost publicate în 1912 sub titlul *Reguli și norme observate în principalele biblioteci din Paris pentru redactarea și clasamentul cataloagelor de autori și anonimi*. Astfel, puțin câte puțin, văd lumina zilei codurile naționale. Ideea unui sistem internațional care ar permite schimbări și depășită, considerată ca una utopică și, practic, abandonată în anii '30.

Remarcabile în dezvoltarea teoriei și practicii descrierii bibliografice au fost *Rules for compilations of the catalogue* de A. Panizzi (1841). Aceste reguli au influențat considerabil metodicele alcătuirii instrucțiunilor în domeniul catalogării în diferite țări. Autorul recomanda ca descrierile la autorii individuali să fie alcătuite numai atunci când autorul este indicat pe foaia de titlu, în caz contrar, se descriu la titlu. Însă o deosebită importanță autorul acordă descrierilor edițiilor apărute sub denumirea unei organizații sau instituții. El sugerează ideea descrierii la autor colectiv. Am putea conchide că ideea catalogării a atins un nivel înalt de dezvoltare și prin activitatea directorului Muzeului Britanic, care a alcătuit cele *91 de reguli în legătură cu organizarea catalogului nou al cărților tipărite ale Muzeului Britanic*.

Contemporanul lui A. Panizzi a fost Charles Jewett care a elaborat și a publicat o instrucțiune, unde erau prevăzute aproape toate cazurile ce puteau fi întâlnite în alcătuirea descrierii bibliografice. Avantajul acestei instrucțiuni era afirmarea unificării vedetei și descrierea lucrărilor cu pseudonim la numele adevărat al autorului. Ch. Jewett a propus ideea elab-

borării *Catalogului colectiv* pentru toate colecțiile bibliotecilor americane, care a fost realizată mult mai târziu. Autorul a sugerat că este necesar un cod de reguli comune pentru a cataloga publicațiile. Am putea afirma că autorul, prin ideile sale, a stat la baza standardizării în domeniul catalogării.

Considerabil este și aportul în dezvoltarea descrierii bibliografice a savantului american Charles Cutter. În lucrarea sa *Rules for a dictionary catalog* autorul formulează principiile de bază ale descrierii bibliografice: 1) după numele autorului individual sau colectiv; 2) după primul cuvânt din titlul cărții (atunci când autorul nu este cunoscut).

Spre deosebire de alți savanți la care ne-am referit mai sus, Ch. Cutter considera catalogarea drept o artă, care să fie bazată pe niște reguli, principii performante. Autorului îi revine și rolul principal în determinarea funcțiilor cataloagelor de bibliotecă. El a propus investigarea publicațiilor după semnele principale ale cărții: după numele autorului, după titlu, după tematică. Importantă a fost și propunerea de a forma complexe logice (toate publicațiile unui autor să fie reflectate într-un loc). Un merit deosebit au și elaborarea formelor de vedete pentru edițiile oficiale ale organelor guvernamentale. Se consideră că atât *Regulile...* elaborate de Ch. Cutter, cât și cele publicate mai devreme de A. Panizzi și Ch. Jewett au servit drept bază pentru regulile de descriere anglo-americane.

Dezvoltarea principiilor descrierii bibliografice în Germania este legată de numele bibliografului K. Dziatzko. Lucrarea lui conține reguli de descriere bibliografică. Autorul recomandă ca toate edițiile oficiale ale instituțiilor și organizațiilor să se descrie la titlu. El refuză să recunoască principiul descrierii la autorul colectiv. Mai târziu, instrucțiunea lui K. Dziatzko a fost pusă la baza *Instrucțiunii prusace* în descri-

erea bibliografică. În Germania această ultimă instrucțiune a început să fie utilizată în 1899, la care s-au alăturat Suedia, Olanda ș.a.

Toate aceste date, ajunse la noi din diferite surse, ne permit să constatăm că atât cataloagele de bibliotecă, cât și descrierea documentelor, care stau la baza acestora, au fost cunoscute din antichitate și pe parcursul anilor erau în continuă dezvoltare.

La începutul sec. XX (1908), datorită eforturilor depuse de către savanții americani și englezi printr-un acord reciproc între Asociația bibliotecarilor din Anglia și America a fost publicată o lucrare care este cunoscută în lume ca *Instrucțiunea anglo-americană*. Această instrucțiune a pus baza dezvoltării regulilor naționale de descriere bibliografică în mai multe țări din Europa, Asia și America. *Instrucțiunea anglo-americană* a avut mai multe avantaje, însă avea și dezavantaje. Avantajul principal al acestei instrucțiuni era considerat elaborarea regulilor de descriere la autor colectiv pentru lucrările publicate de organizații și instituții. După părerea unor specialiști, acest principiu era tratat prea larg și a fost criticat de mulți pentru metoda greoaie în alcătuirea vedetei de autor. Un alt neajuns al acestei instrucțiuni era faptul că regulile ei puteau fi utilizate de țările vorbitoare de limbă engleză, de aceea era foarte complicată utilizarea ei în alte țări. Cu toate acestea, instrucțiunea a fost reeditată de mai multe ori, cu unele precizări, însă multe neajunsuri au persistat și în următoarele ediții.

O altă instrucțiune, publicată în 1909, cu titlul *Instrucțiunea pentru organizarea cataloagelor alfabetice în bibliotecile prusiene*, este cunoscută ca *Instrucțiunea prusiană*, inspirată de principiile lui Karl Dziatzko, bibliotecar al Universității din Breslau. Această instrucțiune a fost utilizată în mai multe țări europene: Austria, Danemarca, Norvegia, Elveția, Suedia,

Polonia ș.a. Instrucțiunea respectivă era alcătuită în baza normelor gramaticii germane și se evidenția prin două caracteristici esențiale: negarea principiului de autor colectiv pentru organizații și instituții; complexitatea descrierilor de titlu după primul substantiv la cazul nominal, de fapt, ce am urmărit în *Regulile...* lui K. Dziatzko. Fiind elaborată pentru țările vorbitoare de limbă germană, era utilizată mai puțin în alte țări. Avantajul principal al *Instrucțiunii prusiene* a fost considerat prezentarea detaliată a descrierii la autor individual, precum și metoda descrierii și așezării lucrărilor anonime. Neajunsul principal a fost lipsa totală a principiului de descriere la autor colectiv, ceea ce nu a fost acceptat de mai mulți specialiști, în primul rând, de cei ruși.

În prima jumătate a secolului XX au fost elaborate instrucțiuni naționale în multe țări. Însă, cu părere de rău, ele se bazau pe una din instrucțiunile existente: anglo-americană sau prusiană și nu aduceau schimbări esențiale în descrierea bibliografică. Lipsa unei metodici unice la descrierea bibliografică nu facilita nici utilizarea cataloagelor de bibliotecă, nici alcătuirea descrierilor bibliografice din diferite țări. Din aceste considerente, a apărut necesitatea de a elabora o instrucțiune internațională. Primele eforturi au eșuat din motivul că toate încercările se făceau fără a se ține cont de situația concretă din diferite țări. Apoi, evenimentele politice care au urmat pe arena mondială, precum și al Doilea Război Mondial, au stopat procesul de dezvoltare a teoriei și practicii descrierii bibliografice pe o perioadă mai îndelungată. E necesar să menționăm că instrucțiunile anglo-americană și prusiană au avut o influență deosebită și asupra regulilor de descriere bibliografică din Rusia. Regulile de descriere bibliografică, care erau elaborate în bibliotecile ruse, în majoritatea cazurilor, până în 1911, se ba-

zau pe instrucțiunea prusiană. Și numai în 1911, în proiectul de reguli la descrierea bibliografică a cărților, prezentat de P.M. Bogdanov la Congresul I al bibliotecarilor din Rusia, s-a propus descrierea cărților fără autor după principiul primului cuvânt al titlului cărții.

La acest congres a fost invitată și Daria Harjevski, care timp de 40 de ani a condus Biblioteca Publică din Chișinău. Conform datelor publicate, Daria Harjevski „organizează pentru congres o expoziție profesională. În subsecția congresului pentru copii ea povestește despre munca de organizare a lecturii pentru copii a Bibliotecii Publice din Chișinău, își împărtășește ideile sale de perfecționare a acestui proces. Conducerea congresului i-a adus calde mulțumiri pentru organizarea expoziției și îmbogățirea experienței de muncă”.

Printre chestiunile puse în discuție la acest congres au fost și cele ce țin de perfecționarea cataloagelor sistematice, formarea cataloagelor unice ale edițiilor periodice. În 1900, pentru a facilita accesul cititorilor, a fost alcătuit un catalog alfabetic-sistematic. Biblioteca pentru copii posedă un catalog întocmit și editat de D. Harjevski în 1901, numit catalog mișcător.

În 1922 au fost formate două comisii, care aveau ca scop elaborarea unei instrucțiuni la descrierea bibliografică. Una din comisii a fost constituită în orașul Petrograd, și alta – în orașul Moscova. În urma eforturilor depuse, comisia din Moscova a elaborat o instrucțiune pentru organizarea catalogului alfabetic în trei fascicule. Prima fasciculă conținea reguli de descriere bibliografică a cărților la autor individual. A doua fasciculă conținea reguli de descriere bibliografică la autor colectiv. A treia conținea reguli de descriere bibliografică la titlu.

Această instrucțiune a pus baza unificării descrierii bibliografice în spațiul ex-sovietic. Ideea principală era ca toate bi-

bliotecile să se conducă de aceleași reguli. Din anul 1925, Biroul central de catalogare, conform acestei instrucțiuni, a început catalogarea centralizată pentru bibliotecile publice, iar din anul 1927 Camera Unională a cărții a început catalogarea centralizată – adică s-a planificat (preconizat) sistemul de multiplicare la nivel național a fișelor publicațiilor necesare pentru a fi incluse în colecțiile bibliotecilor. Prin acest procedeu, atât descrierea bibliografică, cât și clasificarea se efectuau o singură dată și în mod gratuit erau primite de către toate bibliotecile din republicile care făceau parte din Uniunea Sovietică.

A început procesul de unificare a descrierii bibliografice. Fiind în componența Uniunii Sovietice, bibliotecile din Moldova au utilizat și au respectat în descrierea bibliografică regulile, apoi standardele elaborate de specialiștii ruși. Este necesar de menționat că, în această perioadă, a început elaborarea regulilor unice în descrierea bibliografică. Această sarcină i-a revenit Comisiei Interdepartamentale pe probleme de catalogare, fondată în 1941. În perioada 1949-1969, Comisia Interdepartamentală a reușit să editeze opt fasciculele de *Reguli unitare pentru descrierea publicațiilor în cataloage*. Toate aceste reguli aveau aceeași bază de alcătuire a descrierii bibliografice, conform aceluiași principii cu o detaliere diferențiată, ținând cont de tipul bibliotecii.

Este important să menționăm că la începutul anilor '50 ai sec. XX și regulile de descriere bibliografică în unele tipuri de biblioteci din România au fost influențate de cele rusești. Însă, în primele decenii ale secolului precedent, după cum subliniază un grup de autori, „în România, până la intervenția lui Ioan Bianu în bibliografia românească, pentru descrierea de catalog s-au urmat prescripțiile manualelor franceze”. În continuare autorii notează că, „în anul 1953, deși aveam în instrucțiile pro-

vizorii pentru funcționarea serviciilor Bibliotecii Academiei un substanțial capitol privind catalogarea, în întreaga rețea de biblioteci publice, iar ulterior în ansamblul sistemului, s-a trecut, experimental, la aplicarea unor reguli pentru descrierea publicațiilor, inspirate principal de cele rusești”. Ulterior, în urma eforturilor depuse de specialiștii români, au fost publicate în formă definitivă *Reguli pentru descrierea publicațiilor*, de Mircea Tomescu, Gh. Părnuță și Simona Iancovici. Lucrarea a apărut în 1958.

Așadar, putem conchide, că la sfârșitul anilor '60 exista un sistem de acte normative în care erau prevăzute reguli privind descrierea bibliografică pentru diferite tipuri de biblioteci, dar și diferite organizații, care necesitau utilizarea descrierii bibliografice. Aceste reguli au fost fixate într-un set de standarde la descrierea bibliografică. A început procesul de comunicare între diferite țări, care însă era destul de complicat, fiindcă regulile de descriere erau tratate diferit.

Pentru a normaliza procesul de schimb de informație și a lărgi contactele între diferite țări, era necesar de a unifica regulile descrierii bibliografice pe plan internațional. Și dacă conținutul descrierii bibliografice reprezintă principalul element care a preocupat specialiștii, au apărut întrebările: *După ce reguli ne conducem când stabilim conținutul notiței? Câte elemente bibliografice înregistrăm? În ce ordine sunt acestea notate?* Specialiștii din diferite țări nu au ajuns încă la un numitor comun, de aceea s-a simțit necesitatea intervenției organismelor internaționale pentru a soluționa problema.

La acel moment, IFLA începe să-și desfășoare activitatea de unificare a regulilor de catalogare, aducând o contribuție considerabilă în acest domeniu. IFLA este organizația internațională căreia îi revine îndatorirea de a elabora norme unitare

privind regulile de catalogare. Însă, ani de-a rândul, fiind lipsită de mijloacele materiale necesare unei asemenea intervenții, nu a putut întreprinde nicio acțiune de amploare întru rezolvarea acestei probleme.

În anul 1935 a fost înființată Secția catalogare cu genericul *Comisia IFLA pentru unificarea regulilor de catalogare*. Din septembrie 1954, când a avut loc la Zagreb reuniunea anuală a Consiliului IFLA, s-a hotărât înființarea „unui grup de lucru pentru coordonarea internațională a principiilor de catalogare” – grupul devenind mai târziu Comisie permanentă a UNESCO, care a sprijinit fără încetare eforturile Federației în domeniul catalogării. Primul raport IFLA cu privire la regulile naționale pentru redactarea notițelor privind autorii anonimi și colectivi a fost pregătit sub contract UNESCO. Raportul subliniază că regulile de catalogare utilizate nu au la bază principii clar definite. Satisfăcut de rezultatele acestui raport, în 1958, UNESCO a semnat un alt contract cu IFLA pentru cercetarea și a altor aspecte privind catalogarea.

Întrucât această problemă nu era deloc simplă, Consiliul IFLA a hotărât, la sesiunea din anul 1957, să fie organizată o conferință internațională pentru a se putea ajunge la un acord comun asupra principiilor fundamentale de catalogare. Un an mai târziu, s-a decis că în prima etapă, să aibă loc o reuniune pregătitoare, cu a cărei organizare a fost desemnat grupul de lucru IFLA. Reuniunea urma să definească problemele care să fie analizate de conferința internațională; să stabilească data, locul și obiectivul conferinței; să stabilească ordinea de zi provizorie; să asigure pregătirea și difuzarea documentelor de lucru; să se ocupe de probleme de participare și buget. În perioada noiembrie 1958 – iulie 1959, secretariatul grupului de lucru, din care făceau parte A.H. Chaplin (British Museum, Londra), L. Sickman (Bibliotekar, Le-

hrinstitut des Landes Nordrhein, Wesfalen, München) și V. Vasilevskaia (Biblioteca de Stat, Moscova), a difuzat cinci buletine, în care au prezentat proiectul Federației și obiectivele reuniunii.

Reuniunea pregătitoare a avut loc între 19 și 25 iulie 1959 la Chaucer House (sediul Asociației Bibliotecarilor Britanici) din Londra. Au participat, în afara membrilor grupului, numeroși experți în catalogare. În urma examinării celor 17 documente de lucru prezentate la reuniune, experții au ajuns la concluzia că există o bază largă pentru un acord asupra principiilor de catalogare. Reușita conferinței, se precizează în documentul reuniunii, depinde de realizarea unui acord asupra regulilor fundamentale aplicate în elaborarea notițelor pentru catalogul pe autori și titluri ale lucrărilor anonime. Pentru participare, s-a propus a fi invitate la Conferință asociații naționale și regionale de bibliotecari; organizații internaționale ale bibliotecarilor, bibliografilor și librarilor; biblioteci naționale care exercită – prin catalogul lor – o mare influență în domeniul catalogării; instituții însărcinate cu întocmirea bibliografiilor naționale și a cataloagelor colective; organisme guvernamentale interesate. Pregătirea Conferinței a intrat în atribuțiile unui comitet de organizare, coordonat de un secretar executiv, Paul Poindron (Franța), care a fost desemnat în această funcție.

În vederea Conferinței au fost realizate următoarele documente: un proiect al „expunerilor de principiu” – care să concilieze tehnicile aplicate în elaborarea celor trei mari bibliografii occidentale: *Deutsche Bibliographie*, *Bibliographie de la France*, *British National Bibliography*; un studiu al relațiilor existente între principiile de catalogare aplicate în biblioteci și cele care regizează celelalte forme de informare bibliografică; o culegere de definiții necesare pentru expunerea principiilor de catalogare, însoțită de o listă de termeni în mai

multe limbi. Celelalte documente au avut ca temă probleme de ordin tehnic: înregistrarea în cataloage a numelor noneuropene (islamice, indiene etc.); transliterarea și redactarea vedetelor în cataloagele de bibliotecă; punerea în vedetă a numelor compuse și a numelor cu prefixe; realizarea fișelor pentru publicațiile în serie. Elaborate din timp, toate aceste documente de lucru au fost difuzate instituțiilor naționale pentru observații și în numeroase țări s-au constituit comitete naționale de catalogare.

Conferința internațională privind principiile de catalogare – organizată de IFLA și subvenționată de Council on Library Resources (SUA) și UNESCO – s-a desfășurat la Paris, la sediul UNESCO, în perioada 9-18 octombrie 1961. Scopul Conferinței – realizarea unui acord general asupra principiilor de catalogare. La Conferință au participat 105 delegați, reprezentând 53 de țări și 12 organizații internaționale nonguvernamentale. Interesul participanților a fost reținut de *Proiectul de expunere a principiilor de catalogare*, al cărui text final – de mare importanță pentru viitorul cooperării și schimbului internațional de documente și informații – a fost aprobat de majoritatea participanților (numai dispozițiile privind catalogarea culegerilor au fost adoptate cu multă rezervă: 35 de voturi pentru, 22 – împotriva și două abțineri).

Expunerea de principii definea regulile fundamentale care trebuie aplicate la alegerea și forma vedetelor și a cuvintelor de înregistrare în cataloagele alfabetice pe autori și titluri de lucrări anonime.

În rezoluția Conferinței se cerea delegațiilor naționale oficiale și comitetelor naționale participante: să asigure difuzarea *Expunerii principiilor* în rândul tuturor celor interesați – bibliotecari, editori, librari etc. –, să fie luate toate măsurile necesare pentru ca regulile de catalogare din toate țările să fie întocmite sau revizu-

ite atât cât va fi posibil, în conformitate cu principiile fixate de Conferință și pentru ca redactarea bibliografiilor naționale să se facă conform acestor principii.

Organizațiile internaționale non-guvernamentale au fost invitate să facă cunoscut membrilor săi naționali textul expunerii principiilor. Pe de altă parte, secretariatul Conferinței și-a asumat obligația de a comunica textul documentului final tuturor țărilor și organizațiilor internaționale care nu au participat la lucrări. Principiile – se arată în prezentarea expunerii – vor fi aplicate cu fidelitate în cazul cataloagelor care înregistrează fondurile bibliotecilor mari; utilizarea lor pentru cataloagele altor biblioteci va suporta însă modificări.

Conferința a hotărât să-și continue activitatea, deopotrivă cu comitetul de organizare lărgit și comitetele naționale, până la viitoarea reuniune a Consiliului IFLA cu scopul de a face corecturile și redactările necesare a textelor adoptate de reuniune; a coordona proiectele elaborate în timpul Conferinței de grupurile de specialiști; a redacta pentru sesiunea IFLA o listă de subiecte care ar putea face obiectul studiilor ulterioare în domeniul catalogării. Proiectele pe care comitetul de executare urma să le coordoneze – așa cum ele au fost enunțate de Conferință – sunt următoarele:

- expunere a practicilor naționale privind descrierile în catalog a numelor de state și de alte autorități teritoriale, sub forma adoptată pentru descrierile din cataloage, în conformitate cu numele oficiale utilizate de autorități – cu echivalentul lor în principalele limbi ale lumii;
- o listă a titlurilor uniforme pentru clasiți anonimi ai fiecărei țări cu echivalentele lor în limbile celorlalte țări;
- o listă a categoriilor de publicații care pot fi catalogate sub o vedetă convențională.

Apreciind utilitatea listelor de vedete uniforme (de ex.: numele autorilor clasici greci și latini, numele principalilor autori – colectivitate din fiecare țară; numele organizațiilor internaționale importante etc.), Conferința a recomandat realizarea (cu titlu experimental) a unui anumit număr dintre acestea. Țărilor care aparțin aceluiași grup lingvistic li s-a propus să înceapă consultări în vederea uniformizării descrierii numelor de persoană. La rândul său, IFLA a acceptat îndemnul de a studia împreună cu alte organizații internaționale automatizarea operațiilor de catalogare. În legătură cu acest aspect, a fost apreciat ca pozitiv începutul de colaborare între IFLA și ISO în problema referințelor bibliografice și a transliterării.

O ediție adnotată a lucrărilor Conferinței a fost publicată de către IFLA, sub contract UNESCO, în 1971. Lucrarea, intitulată *Annotated edition with examples of the Paris Statement of Principles*, reprezintă o contribuție esențială în domeniul standardizării internaționale în domeniile bibliografiei, documentării și terminologiei.

Rezultatele practice ale Conferinței, după cinci ani de la adoptarea *Expunerii de principii*, au fost analizate de A.H. Chaplin, președintele Comisiei de catalogare a IFLA, într-un articol publicat în *Buletin de L'UNESCO a l'intention des bibliothèques*. Datele de care se folosește autorul au fost extrase din rapoartele primite de biroul Comitetului de organizare, care a fuzionat – la un an de la închiderea Conferinței – cu comisia de specialitate de la IFLA. Fiecare cod de clasificare, nou sau revizuit, apărut după conferințe, scrie A.H. Chaplin, marchează o etapă superioară spre unificarea tehnicilor. Primul din seria codurilor complete revizuite în lumea „principiilor” este cel spaniol, *Instrucciones para la redaccion del catalogo alfabetico de autores y obras anonimas on las bibliotecas publicas del Estados*. De asemenea, noua ediție a codului

național bulgar, apărută în 1962, este inspirată de același document. Regulile de catalogare anglo-americane nou-apărute, *Anglo-american cataloguing rules*, în lucru de prin 1940, au putut fi definitive numai în urma conferinței – afirmă pe bună dreptate expertul IFLA – ce reprezintă acceptarea de către RF Germania și celelalte țări, fidele tradițiilor metodelor de catalogare preconizate de *Preussische Instruktionen*, a conceptului de autor colectiv. Ca urmare a acestei acceptări, *Verein Deutscher Bibliothekare* a publicat – ca prim element al unui cod german revizuit – un ansamblu de reguli privind descrierea sub „colectivitate” (nu figurează termenul de autor colectiv), precum și noile reguli de clasificare alfabetică a titlurilor, *Regeln für die alphabetische Katalogisierung, Feilwurf*. „Aceste reguli, scrie A.H. Chaplin, sunt rezultatul unor concepții noi, deosebit de clare în problema descrierii la autorul colectivității, evitând cele mai multe ambiguități care există atât în *Principii*, cât și în unele coduri anterioare ce au introdus noțiunea de autor colectivitate.” La fel, Germania și-a revizuit regulile de catalogare în conformitate cu *Principiile* adoptate la Paris. Măsurile similare s-au luat și în Austria, Cehia, Franța, Iugoslavia, Polonia, Portugalia, Slovacia, Ungaria și țările scandinave.

Imediat după conferința de la Paris, întreaga configurație a programului UNESCO a fost modificată, încât să se realizeze cât mai multe din recomandările acesteia. Deci, putem afirma că principiile generale de descriere bibliografică adoptate la această conferință au servit drept bază comună pentru viitoarele reguli naționale de catalogare. Aproape 20 de țări au publicat și continuă să publice norme de catalogare inspirate de acest document. Conferința de la Paris a servit drept imbold în unificarea principiilor descrierii bibliografice atât la nivel internațional, cât și național.

Creșterea considerabilă a colecțiilor în bibliotecă a cauzat diferențierea înregistrărilor bibliografice în diferite țări. Aceasta a servit drept imbold la convocarea unei noi conferințe, care avea ca scop implementarea *Principiilor pariziene*. Organizată din inițiativa IFLA, Conferința a avut loc în 1969, la Copenhaga, Danemarca. La această conferință, au fost prezenți doar experți din domeniul catalogării. Rezultatul Conferinței de la Copenhaga a fost elaborarea unui standard internațional de catalogare – *International Standard Bibliographic Description for Monographs* – ISBD(M), în care urmau să fie stabilite componentele unei descrieri bibliografice, ordinea lor și punctuația. Publicat în 1971, revizuit în 1973, a apărut ca un standard pentru edițiile monografice. Tot în 1971 este elaborat și ISBD(S) pentru edițiile seriale care, la fel, fiind revizuit, apare în anul 1977. Conferința s-a remarcat prin tendința rezolvării problemelor, ținând cont de prioritatea perspectivelor internaționale față de cele naționale. Mai apoi, pentru a avea posibilitatea de a integra în sistem toate tipurile de documente au fost elaborate o serie de standarde internaționale pentru diferite tipuri de documente: ISBD(G); ISBD (CM); ISBD(CF); ISBD(A); ISBD(PM); ISBD(ER); ISBD(CR).

Conferința de la Copenhaga din 1969 a căpătat o importanță istorică, grație faptului că în cadrul ei a fost recomandată înregistrarea bibliografică standardizată, iar rezoluțiile conferinței au condus la crearea concepției controlului bibliografic universal. În recomandările conferinței se spunea că e necesar de a depune eforturi în scopul creării unui sistem internațional de schimb cu informații, în cadrul căruia instituția națională difuzează înregistrarea standardizată a publicațiilor țării sale. Accentul se pune pe bibliografia națională ca sursă a înregistrării bibliografice, difuzată rapid și în mod centralizat.

Recomandările Conferinței de la Copenhaga au pregătit terenul pentru ela-

borarea standardelor internaționale de descriere bibliografică (ISBD). Peste opt ani, în cadrul ședințelor Conferinței generale IFLA, comitetul secției de catalogare a luat câteva decizii importante, printre care, de a revizui o dată la cinci ani toate ISBD-urile. În acest scop a fost organizat un grup, care avea misiunea de a revizui standardele la descrierea bibliografică, de a racorda regulile între diferite ISBD, a facilita munca catalogatorilor în organizarea catalogelor pentru documentele editate în diferite grafii etc.

La începutul anilor '90 au apărut alte tendințe în optimizarea domeniului de catalogare – reducerea costurilor în realizarea proceselor de catalogare și, cel mai important, atenția principală să fie acordată utilizatorului. Întru realizarea acestor tendințe, în anul 1990, în colaborare cu secțiile clasificare-indexare, IFLA a organizat la Stockholm un Grup de lucru pentru a studia modalitatea realizării înregistrărilor bibliografice, ținând cont, în primul rând, de utilizator. Raportul final, fiind aprobat de Secția catalogare, a fost prezentat de către Grupul de lucru FRBR în 1998. Perspectiva difuzării și utilizării recomandățiilor în domeniul catalogării, adoptate în cadrul reunirii de la Copenhaga din 1998, reprezintă speranța catalogatorilor în vederea unificării definitive ale tuturor regulilor naționale de descriere bibliografică.

O inițiativă importantă a Secției catalogare și Serviciului controlului bibliografic o constituie publicarea *Cerințelor funcționale pentru înregistrările bibliografice (FRBR)*. În acest document, pentru prima dată, au fost elaborate principiile de realizare a înregistrărilor bibliografice, unde o înregistrare bibliografică trebuie făcută în cel mai larg sens, trebuie să conțină nu numai elemente descriptive, ci și puncte de acces, indici de clasificare, adnotări – orientate spre a facilita cerințele utilizatorului, în scopul depistării informației

necesare. Acest document a atins și alte performanțe, deoarece el nu ține cont numai de funcțiile catalogului (a regăsi, a selecta), dar și analizează funcțiile datelor bibliografice în înregistrarea de catalog. FRBR nu conține, cunoscutele de către catalogatori, zone, subzone, dar sunt introduși termeni noi: entități, atribute, lucrare, expresie, manifestare, exemplar, concepte, evenimente etc. Scopul *Cerințelor funcționale pentru înregistrările bibliografice* a fost de a stabili ce informație poate găsi utilizatorul într-o înregistrare bibliografică și cum ar putea utiliza această informație. Am putea spune că acest model de înregistrare bibliografică a servit ca bază teoretică pentru elaborarea următoarelor norme și standarde. Fiind conștienți de faptul că aceste funcții sunt necesare, inclusiv, pentru utilizatori, catalogatorii vor putea stabili elementele obligatorii pentru înregistrarea bibliografică.

O etapă nouă în evoluarea descrierii bibliografice a constituit-o *Declarația privind principiile internaționale de catalogare*, care este prima reunire a experților IFLA pentru elaborarea unui *Cod internațional de catalogare*, după 40 de ani de la *Expunerea de principii* de la Paris. Conferința a avut loc la Frankfurt, Germania, la 19 decembrie 2003.

În *Introducere* se subliniază că „*Declarația de principii* – cunoscute sub numele *Principiile de la Paris* – a fost aprobată de către Conferința internațională asupra principiilor de catalogare din 1961. Scopul acesteia – de a servi drept bază pentru standardizarea internațională a catalogării – a fost, cu siguranță, atins: cele mai multe coduri de catalogare care au fost elaborate în lume de atunci încolo au urmat strict *Principiile* sau măcar într-o mare măsură”. Ca bază pentru *Declarația de principii* au servit cele mai importante modele conceptuale IFLA, cum ar fi *Cerințele funcționale pentru înregistrările bibliografice*

(FRBR); *Cerințele funcționale pentru date de autoritate* (FRAD); *Cerințe funcționale pentru date de autoritate pe subiecte* (FRSAD).

Ținând cont de utilizarea noilor tehnologii în catalogare, precum și de modul de selectare a informației a devenit necesar să avem un cod internațional comun de principii în domeniul catalogării, finisat după șase ani de muncă intensivă. Principiile, stipulate în acest important document, au servit în continuare la dezvoltarea catalogării pe plan internațional. Între anii 2002 și 2004 au fost revizuite ISBD (M), ISBD(G). În continuare, specialiștii preocupați de această muncă au decis că nu are sens revizuirea celorlalte ISBD-uri, considerând oportună elaborarea unui ISBD consolidat care ar satisface atât necesitățile catalogatorilor, cât și ale utilizatorilor. În anul 2007 a apărut prima variantă în care pe lângă cele opt zone a fost propusă zona zero (0) în locul elementului „desemnarea generală a materialului”.

Au urmat multe discuții pro și contra acestui ISBD consolidat. Unii specialiști pledau pentru *Regulile anglo-americane* (AACR) care au apărut în a doua ediție (AACR2). Proiectul ediției a treia a fost stopat, conștientizând că AACR erau preconizate pentru cărți și alte ediții tipărite, fără să se țină cont de varietatea resurselor existente. De aceea, în următorii ani s-a recurs la elaborarea altor reguli care erau bazate pe cunoscutele AACR, FRBR și ISBD. Au fost și unele modificări ale termenilor mai cunoscuți de către bibliotecari: a dis-

părut noțiunea de catalogare, fiind înlocuită cu „acces” și „descriere” etc.

Urmărind evoluarea regulilor de catalogare, putem afirma că cele mai multe și mai incerte schimbări s-au produs în plan mondial după Conferința de la Frankfurt (2003). Mai multe biblioteci din Republica Moldova, în care până astăzi prevalează catalogul tradițional, nu au posibilitatea de a utiliza tehnologii moderne de prelucrare, nu există reguli naționale în descrierea bibliografică. Din acest motiv este prematur să vorbim la noi despre toate modificările propuse pe plan internațional.

Referințe bibliografice

1. ANGHELESCU, Hermina G.B. *Declarația de principii internaționale de catalogare*. În: Magazin bibliologic. 2004, 1-2, 26-34.
2. CORBU, George; MĂTUȘOIU, Constantin; DINU, Mihaela-Helene. *Biblioteca, Bibliotecar, Biblioteconomie: Tendințe și dezvoltări românești în tehnica de bibliotecă*. Târgoviște : Bibliotheca, 2007.
3. DUȚESCU, Victor. *Cerințe funcționale pentru înregistrările bibliografice: O abordare teoretică a eficienței*. În: Revista Bibliotecii Naționale a României. 2000, 1, 57-59.
4. GANENCO, Petru. *Pagini din istoria Bibliotecii Naționale*. În: Magazin bibliologic. 1997, 4, 32.
5. GOIAN, Natalia. *Organizarea informației. Analiza documentară: Manual pentru studenții specialității biblioteconomie și asistență informațională*. Ch. : CEP USM, 2005.
6. MATEI, Dan. *După 40 de ani: Principiile de la Paris în mileniul III*. În: Biblos. 2002, 13, 20-30.